

חובת "גילוי נאות" בהלכה

תלמיד: דביר דוד צור כיתה: יא' מורה מלווה: הרב אילן מארק בי"ס: אמיית אית"ן מעלה אדומים

שאלה תורנית והקשר לחיים האישיים שלי

בכל יום אנו משוחחים עם אנשים, סוגרים עמם עסקאות, ממליצים על אדם זה או אחר ואף נותנים עצות אחד לשני, ובהרבה מקרים אנו מתלבטים אודות חובת ה"גילוי נאות" לאדם לו אנו עוזרים, מיעצים או עובדים עמו, אם בכלל חובה עלינו לדווח, על מה לדווח, ובאיזו צורה. לא זו בלבד, אלא, במקרים רבים איננו מודעים לעובדה שחלה עלינו חובת הדיווח, משום שהדבר נראה לנו מובן מאליו, ואין סיבה שהאדם שאנו עובדים עמו ייפגע או ייזק מחוסר הדיווח...

בעוד שאנו לא מודעים לכמה נזק וצער אנחנו יכולים לגרום לאותו אדם ע"י חוסר הדיווח וגילוי הנאות – הן בפן הפיזי-ממוני, והן בפן הנפשי.

כל הספקות הללו שעלו ובהתחשב במיעוט מקורות בתלמוד העוסקים בסוגיה זו בחרנו לחקור נושא זה ולמצוא תשובות לשאלות.

מכיוון שכל אחד מאתנו נתקל בסיטואציות כאלו ואחרות מדי יום, בנינו מקרה שבו ניתן לשקף ולנתח את הדילמות והספקות שעולים אודות חובת גילוי נאות, לדוגמא:

חבר פנה אליי בבקשה להמלצה על מורה פרטי במתמטיקה, בתור אחד שלומד כבר זמן רב עם מורה פרטי למקצוע זה, חשבתי להפנותו אל המורה אתו אני לומד כרגע, מורה זה הינו בן משפחה קרוב, ואיני יודע אם חלה עליי החובה לדווח לאותו חבר על כך

שאנו קרובי משפחה. הקושי עולה עוד יותר הוא כאשר המורה מבטיח לי תגמול עבור כל תלמיד שאני מפנה אליו.

האם חובה עליי לדווח למי שבא להתייעץ איתי או שאני פונה אליו ביוזמתי, שיש לי רווח ותגמול מאותה ההפניה? בהנחה שיש לי חובה שכזאת, עד איזו קירבה חובה עליי לדווח?

האם יש לחלק בין כשהרווח גדול ולבין כשהרווח קטן? האם יש עניין מוסרי או הלכתי להימנע מלהפנות לאיש מקצוע שיש לי אתו קשר קרוב?

והאם "נוגע בדבר" שפסול לעדות ולדון, פסול גם ליעוץ ופסיקה?

האם אדם יכול ליעוץ לחברו כאשר הוא נוגע בדבר? האם אין לחוש לשיבוש שיקול דעתו עקב ההנאה שיש לו מנתינת העצה?

סקירת מקורות תורניים

סוגיה הלכתית זו גובלת בכמה סוגיות הלכתיות גדולות ומוכרות, אך אין מושג בתלמוד הנקרא "גילוי נאות", אלא מושג זה בא לידי ביטוי בנושאים כמו: גניבת דעת, נגיעה בדבר, נתינת עצה, הלכות נקיות המעשים ("והייתם נקיים...") ויושר.

ובסוגיות אלו ערכנו את החיפוש והבירור להבנת השאלה. תחילה פנינו לאיסור "גניבת דעת" באנציקלופדיה התלמודית (ערך גנבת דעת), ושם ראינו כי יש איסור חמור

שע"פ רוב הפרשנים הוא מהתורה לגנוב דעתו של אדם, הנלמד מהפסוק: "לא תגנבו..." (ויקרא יט, יא)

שחושב אדם שעשית בעבורו טובה, כאשר פני הדברים אינם כך. ומכאן שיש חשיבות וחומרה לגבי הדיווח כלפי כל אדם, וכאשר אדם "מסתיר", או נמנע מלדווח הוא עלול לעבור על איסור גניבת דעת. בבירור הלכות "פסיקת הלכה כשהרב נוגע בדבר" למדנו מדבריו של הרב עובדיה יוסף זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ו' יורה דעה סימן יח), שם הוא מביא מעשה ממסכת נדה, המראה כי מותר לרב הנוגע בדבר לפסוק הלכה לאחרים ואף לעצמו ואין חוששים שיעוות את הדין ח"ו, אך כל זה רק כאשר אין לרב הנאה ממונית ישירה מהפסיקה.

בספר שערי תשובה לרבינו יונה (שער ג, סימן נג), פירש את הפסוק: "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד): "להשיא עצה הוגנת... ולא להכשילו בעצה נבערה, ולא ייעץ את חברו לפי דרכו", כלומר, יש איסור לתת עצה שאינה טובה, לפיכך צריך לשים לב כשאנו מפנים אדם לאיש מקצוע, ולוודא שההפניה היא לטובת המבקש ייעוץ ולא לטובתנו.

נעזרנו באנציקלופדיה תלמודית (ערך חשד), שם עוסקים בסוגיית "...ולזות שפתיים הרחק ממך" (משלי ד, טד), נאמר כך: "המוציא אשה מבעלה בעדותו או בהוראתו – לא יישאנה משום חשד... שחוששים ללזות שפתיים", ומכאן אנו למדים, שכפי צריך האדם להיות ישר כלפי הקב"ה, כך גם כלפי הבריות. ועל פי כן סוגיות אלו הן כנראה הסוגיות החשובות והנוגעות

ביותר לסוגיה שלנו, שכן גם אם מותר לאדם להפנות את חברו לאיש מקצוע בעל קירבה משפחתית אפילו מבלי לדווח, דבר זה מגונה ועלול להתפרש ע"י הבריות כדבר "מכוער" וראינו כי כל אדם מוכרח להתרחק מכך כמה שיוכל. לגבי המסקנות ההלכתיות התייעצנו עם שני דיינים חשובים – הרב בראלי, והרב גאופטמן.

סקירת מקורות חברתיים

אחת הסכנות הגדולות שעלולות להיווצר עקב חוסר דיווח וגילוי נאות היא הנזק שיכול להיגרם לאדם שקיבל עצה או הפניה, כאשר הוא מגלה בדיעבד שההפניה הייתה רווחית עבור האדם שנתן לו את ההפניה או העצה, וערך החברות בעיניו מתערער מכיוון שגם אם המפנה לא עשה זאת ממקום רע, אותו אדם שנפגע אינו יודע זאת ובעיניו כל החברות והשיח שהיה לו עם אותו אדם הייתה גניבת דעת ושקר אחד גדול, ובכך הוא מאבד את אמונו בבני אדם ובערך החברות, כמו שלמדנו מדבריו של הפניני הלכה. ולכן המודעות בנושא זה והלכותיו חשובה כל כך לחברה ולכל אחד מאתנו.

הצעה להתמודדות עם השאלה התורנית

ההצעה הטובה ביותר שאפשר לתת היא להעלות את המודעות בנושא זה כמה שיותר, ולחשוב טוב לפני שאנו מיעצים למישהו ובכלל לפני שאנו מדברים – אם זה בענייני עסקים, ואם זה בדיבורים בעלמא.